

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

"כי אראה שמך מעשה אצבעתיך"

-המבט של דמויות התנ"ך על מעשה בראשית

הרב אלקנה שרלו (elkansh@gmail.com)

1. רבי בחיי אבן פקודה, חובות הלבבות, שער שני, הבחינה בנבראים:

והיתה הבחינה בחכמה הנראית בבריאת הבורא ותעלה הדרך הקרובה אל ברור מציאותו והנתיב הסלול לדעת אמתתו... מהות הבחינה היא התבונן בסימני חכמת הבורא בברואים ושיעורם בנפש כפי כח הכרת המבחין.

2. רמב"ם, הלכות יסודי התורה, ב':

הא-ל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר (דברים ו', ה) "ואהבת את ה' א-להיך". ונאמר (דברים ו', יג) "את ה' א-להיך תירא".

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאיר ומתאווה ותאווה גדולה לידע השם הגדול. כמו שאמר דוד (תהילים מ"ב, ג) "צמאה נפשי לאלהים לא-ל חי". וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות. כמו שאמר דוד (תהילים ח', ד) "כי אראה שמך מעשי אצבעתיך" (תהילים ח', ה) "מה אנוש כי תזכרנו". ולפי הדברים האלו אני מבאר פללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם. כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתווד קד אהה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

3. אני קורא בְּהַרִים / יצחק שֵׁלו

אשר לא קראתי בסדורים ובמחזורים	בראשי החרים ראיתי חרותים
אני קורא בְּהַרִים.	כל הפיוטים.
בְּהַרִים אומר אני	וכל הפסוקים חקוקים
את כל התחנות והמזמורים	במדרונות החשופים והמכים
מן הגיא העמק למדתי	וכל דברי הועם
את הנעקה כמו מפלא.	בצוקים
והרבה תפלות זכות	
למדתי מן התכלת.	

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

ספר	פרק	תוכן
תהילים	ק"ד קמ"ח עוד מפרקי הללויה: קמ"ה-קמ"ז י"ט ח' כ"ט	גדולת ה', סדר הבריאה, שפע וחסד, חכמה, כבוד ה' עצם הבריאה, יציבות, חוקיות, הוד ה' חסד, גדולה ומלכות, טוב, קרבה, דאגה כבוד ה', שלטון, בין התגלות ה' בטבע להתגלות בתורה "אדירות שם ה' בארץ מצביע על אישיותו המודעת של האדם - גילוי אישיותו המודעת של האדם על כל רשמיה והשפעתה, התגלותו של "צלם א-לוהים" בארץ, מעוררים את משוררנו להלל את מי שככה לו בעולמו" (מאיר וייס) התגלות וכבוד - "קול ה' בכח קול ה' בהדר"
משלי	ג', יט-כ ח', כב-לא ל', א-ו	חכמת ה' החכמה שקדמה לבריאה החכמה העמוקה של הבורא בבריאה
איוב	ה', ח ואילך \ ט' י"א, ז ואילך \ י"ב-י"ד כ"ה \ כ"ו התגלויות ה' מן הסערה - ל"ח-ל"ט, מ'-מ"א	הביקורת על חסדי ה' בבריאה – לא גדולת חסד אלא גבורה ופחד הביקורת על חכמת ה' ויד ה' בבריאה – לא לטוב אלא לרע, "התגלות ה' בקטסטרופה" (ביטוי של הגרי"ד) "נפלאות ממני ולא אדע"
קהלת	א', א-יא י"א	יסודות הטבע: הבל, אין משמעות, מחזוריות חסרת פשר יתרון וזיכרון, ייאוש יסודות הטבע: מיתוק ותיקון

4. הרב אברהם קריב, נימים בשירת תהילים (מתוך הספר "שבעת עמודי התנ"ך"):

... מנסר בספר תהילים מקצה אחר קול עובר על גדות הוויה אנושית מעוצם התפעמות מן הבריאה האלוהית רבת העטרת והתפארת, שבוראה עשאה בחכמה הנעלה לאין שיעור מהשגת אנוש – קול תהילה. שכורה מן היש הכביר כהוויתו.

נחה העין בישראל על שמים וארץ וכל צבאם זכה ורעננה, וראתה אותם ראיית בראשית, כאילו עתה זה יצאו מתחת ידי הבורא, והלב לא חדל מלהשתאות להם ומלהתפעם מהם. העולם מלא פלאים ופלאות, אך פלא הפלאים ופליאת הפלאות הרי זה עצם קיומו. ולפי שהיש הכביר ורב הפלאים ששמו עולם איננו מקורו של עצמו ולא נושא את עצמו, לא בו עגן הרוח בישראל אלא במי שבראו ונתן לו עמידה, ובכל תועפות חזיונותיו ונפלאותיו ראה התגלמות כוחו והודו של הבורא. כל נברא ונברא יונק חסד א-לוהים לפי כוחו, ומביע אומר לפניו לפי דרכו. תהילה לבורא שייכת גם שייכת במלוא כל מלכות היש, בקריאה שווה לכל – הללויה! שירת הללויה משמעה כי הבריאה כולה מקצה ועד קצה היא מקהלה אדירה אחת, השרה בריבוא ריבואות לשונותיה תהילת הבורא!

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

5. הרב סולובייצ'יק, ימי זיכרון עמ' 84-84 :

ההתגלות בשם א-לוהים היא בהנהגת טבע הבריאה הנראית, במעשים החוזרים ומתחדשים בה תמיד כסדרם - יום יום, רגע רגע, מעולם ועד סופו מאז ששת ימי בראשית. זוהי התגלות הנראית בהמיית הסער של גלי הים, באור השמש ובצבאות השמים, בפריחת הפרחים, במעוף הציפורים ותנועת המזלות, בפעולות הגוף האנושי ובכשרונותיו – באחת: בכל הטבע כולו, בכל התופעות שבעולם, הגדולות והקטנות, מתגלה בעליל הרצון הקדמון של בורא העולם. ברכות קריאת שמע שאנו מברכים לפניו שחרית וערבית מדברות בהתגלות זו של א-לוהים: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", "בחכמה משנה עיתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו"...

רצון הבורא לנהוג את קורות כנסת ישראל בעולמו בעיקר בהתגלות א-לוהים, והרי לכך מתאימים מאוד מזמורי פסוקי דזימרא. במזמורים אלו האדם שר על יפי הטבע, התפארת והגבורה של עולם ומלואו: "הללוהו שמי השמים כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור". לפנינו הללויה של כל יום ויום שמצוה על האדם בישראל לאומרו בכל יום ולהבינו היטב ולמצוא את בוראו בכל התופעות של עולם ומלואו.

6. על קהלת – (קהלת סדק של אור, יונתן גרוסמן ועשהאל אבלמן עמ' 31-26) :

הפתיחה הבעטית של ספר קהלת עשויה ובצדק להשרות ייאוש על הקוראים בה. אך האם זוהי המסקנה האפשרית היחידה של ההתבוננות בטבע ובמחזוריותו?...

ההתבוננות בטבע ובפועלו של האדם בתוכו וההכרה במחזוריות של שניהם לא תמיד מובילים בהכרח לייאוש. ההפך הגמור יכול להיות נכון באותה המידה. הטבע מבטא ביופיו והדרו את גדולת הא-ל וחוכמתו, ואת חינוך ואף שלמותם של חיי האדם. בעוד קהלת רואה בזריחת השמש ובשקיעתה שיקוף של מונוטוניות חסרת תוחלת, משורר תהילים מתפעם.

העימות בין קהלת לבין הגישות האלטרנטיביות בולט במיוחד נוכח מזמור ק"ד בתהילים. בפרק זה שנכתב על ידי אביו של קהלת בן דוד מתוארת הבריאה המחזורית במבע של לא פחות מאהבה. תנועת השמש וגרמי השמיים מאפשרת ידיעה ומבטיחה את סדרי הקיום. קביעת מסלול בתחומם של המים מו ותקן כביטוי ליופי ולהענקת חיים שפע וברכה. נצחיות הארץ משרה ביטחון מוצקות מרגיעה. הרמוניה ואיזון חליפת הדורות אינה סתם עוד מאותו דבר היא מתוארת כי התחדשות מתמדת רעננה. המשורר שבוודאי מבין לא פחות מקהלת שזמנו בתבל קצוב בוחר דווקא להלל את אלוהיו כל זמן שניתן לו לראות את פלאיה של הבריאה.

לפנינו אפוא שתי נקודות מבט ושתי תגובות שונות לחלוטין ביחס לעולם הטבע המסודר. מכאן - קושי קיומי, מכאן - שיר הלל מאושר. מה יכולה להיות הסיבה להבדל מהותי זה? -

אופי שונה של שני הכותבים וחייהם \ ההבדל בין שירה לפילוסופיה \ עולם נברא ברצון וממילא יש לו מגמה ומכאן האופטימיות המתלהבת, לעומת השלכה לעולם של מנגנון סגור ללא ראשית וממילא ללא אחרית ומכאן הייאוש הקודר.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

"זכרו זאת והתאוששו" (מ"ו, ח)	מ', יב-לא מ"ב, ה-ט מ"ד, כד-כח מ"ה, ז, יב, יח מ"ח, יב-יג נ"א, ו, יב-טז נ"ד, ט-י ס"ו, א, כב	ישעיהו
-------------------------------------	--	---------------